

Rusiji bio zabranjen i tek nakon Oktobarske revolucije po prvi put godine 1917. objavljen na ukrajinskom jeziku) – za podlogu svojih daljih studija panslavizma, nazvavši *Knigu bitija ukrajinskoga naroda* – »panslavističkim evanđeljem« (str. 32). Sadržaj je te knjige postajanje i nestajanje pojedinih historijskih naroda, počevši od Židova i Grka, pa ovamo sve do uspona Slavena na svjetsku scenu, a napose Ukrajinaca. Vjekovne borbe ukrajinskoga naroda za svoje mjesto pod suncem opisane su u toj Knjizi u zanosnom biblijskom stilu, a na kraju predviđa Knjiga pobjedu ukrajinskoga naroda nad svim svojim neprijateljima u trijumfalnom sjedinjenju svih Slavena.

– »I uskrsnut će Ukrajina iz svoga groba i ponovo će se odazvati svoj svojoj slavenskoj braći ... I čut će se njen poklik i uskrsnut će Slavenstvo i ne će više biti ni cara ni carevića, ni carevni, ni kneza ni grofa ni vojvode, ni presvijetlih ni preuzvišenih, ni gospoštije ni vlastele ni slugu ni robova – ni u Moskovijski ni u Poljskoj, ni u Ukrajini ni u Češkoj, ni u Korutaniji, ni u Srba ni u Bugara« (Stavak 103).

– »I Ukrajina će biti nezavisna Republika u Slavenskom savezu.« (Stavak 104).

Tako završava *Kniga bitija ukrajinskoga naroda*, naglašavajući revolucionarni karakter predviđenoga svoga uskrsnuća, kad će biti na protegu čitavoga Sla-

venstva smeteni s lica zemlje svi feudalni gospodari slavenskih naroda i plemena.

Ta je Knjiga u stvari odjek romantičarskih zanosa tadašnjih ukrajinskih patriota, usmjeren u prvome redu u pravcu oslobođenja pojedinih neoslobođenih slavenskih naroda, a među tima i Ukrajinaca, koji su tada bili pod vlašću carske Rusije. Prema tome i ukrajinski panslavizam, kako dolazi do izražaja u toj knjizi, obojen je uglavnom nacionalnim otporom protiv »Moskala« i »Laha«, iskorišćujući usput svoj demokratizam kao borbeno sredstvo protiv vladajuće feudalne aristokracije u tadašnjoj Rusiji i Poljskoj, kao zatorniča ukrajinskoga nacionalnog individualiteta.

Kako, međutim, *Kniga bitija ukrajinskoga naroda* počese, a naročito u zaključnim staveima naglašuje demokratski i socijalno-revolucionarni karakter budućega uskrsnuća Ukrajine, valja upravo tu značajku ovog djela ocijeniti kao specifičnu razliku od revolucionarnoga, ali manje socijalno naglašenoga dekabrističkoga pokreta, a pogotovu imperijalističkoga slavenofilstva sviju boja. U tome i jest progresivan element i izvjesni socijalno-politički radikalizam iz knjige.

Rad G. Lucianija, tematski zanimljiv, pomno je opremljen i snabdjeven obilnim bilješkama i naučnim komentarima, tako da zaslužuje punu pažnju slavenske, a i neslavenske nauke.

J. Badalić

PAOLO TOSCHI, »RAPPRESAGLIA« DI STUDI DI LETTERATURA POPOLARE

Firenze, L. S. Olschki, 1957, 269 str.

Ovo najnovije djelo Paola Toschija, (»Zbirka studija o narodnoj književnosti«), bolje je od onoga, koje je objavio prije više godina, pod naslovom »Poezija i život naroda«.¹ Samo dok se u onom prvom djelu držao činjenica, iznoseći ih doduše lakim, prijatnim stilom, koji je na nekim mjestima gotovo postajao poezija, u ovom se drugom, barem što se tiče nas Hrvata, nažalost nije dovoljno

osvrtao na njih. Jedino se tako mogu shvatiti u tom djelu neki ulomci priloga »Dalmatinske narodne pjesme«, kao i onaj pasus u članku »Pučka mornarska Italija« u istom djelu na str. 196., kad govoreći o pastirskim kabanicama, koje da su iste u različitim predjelima Italije, kaže: »Takve se kabanice mogu vidjeti na čozotskim ribarima, kao i na ribarima s dalmatinske obale: jedinstvo nošnje, koje ima i svoje duboko političko značenje.«

Koliko je u tom pogledu bio manje pristran njegov zemljak Giovanni Comis-

¹ *Poesia e vita di popolo*. II. edizione. Editore Montuoro, 1946.

so, daroviti suvremeni talijanski pisac, u svojoj svježoj i uspeloj knjizi pjesničke proze »Ljudi s mora« (1929.).²

Pjesme, koje Toschi drži talijanskim pjesničkim folklorom u Dalmaciji, čini mi se da su većim dijelom varoški proizvodi, a usto su vjerojatno doneseni preko Trsta i Pule u Dalmaciju. Te se pjesme ni iz daleka ne mogu uporediti s bogatom osnovom pjesničkog blaga, koje je ispjevano hrvatskim jezikom u toj pokrajini. Posljednjih godina imao sam prilike obići otoke oko Zadra i Šibenika i na temelju pjesničke građe, koju sam na njima našao – uz već poznate zapise, koje su drugi ranije načinili u ostalim dalmatinskim predjelima uz more – utvrditi da Dalmacija ima isto značenje za naš pjesnički folklor, koje ima i za našu umjetnu poeziju.

Jače značenje, što se tiče narodne poezije, a osobito onog dijela, koji je ispjevan u obliku balade i romance, i koji je redovno uspjeliji dio našeg usmenog pjesništva, nego ga ima i sama Bosna.

Pjesme zapisane u Dalmaciji raznolikije su metrom i manje je u njima italijanizama nego u bosanskim pjesmama turcizama. Dok to spominjem mislim na pjesme, kojih je uspjelost od svih prihvaćena: »Naš gospodin poljen jizdi«, »Marko Kraljević i brat mu Andrijaš«, »Radosav Siverinac i Vlatko, udinski vojvoda«, »A ti divojko šegljiva«, »Majka Margarita«, »Djevojčino vjedro zazvonilo«, »Asanaginica«, »Daničin dar«, »Zadarkinja Mare« i mnoge druge. Eto i ovog proljeća donio sam s otoka Prvića (okolica Šibenika) vrlo uspjelu baladu, koju mi je kazala neka starica goneći s paše ovce:

Bila vila Vida dozivala:

»Ajde, Vide, da se poigramo!«

Ali Vide vili odgovara:

*»Projdi me se, moja bila vilo,
nije meni do igranja tvoga,
neg je meni do moje nevolje,
sinoć mi je ljuba priminila,
ostali mi tri malena sina,
ako mi se ne viruješ, vilo,
pojdi, vilo, do mojega dvora,
pa š' viditi tri malena sina;
jedan meni konja osedlaje,
drugi meni ćordicu dodaje,
treti mi se uz kolina baca!«*

² *Gente di mare*, Milano 1929. Treves.

Ali vratimo se na drugu, bolju knjigu Toschija, koga već i zbog njegova omašna djela o izvorima talijanskog kazališta,³ moramo posebno cijeniti. Već prva studija u knjizi »Zetva«, koja nosi podnaslov »Nove smjernice u proučavanju narodne poezije« vrijedna je osobite pažnje. Mišljenja raznih folklorista, književnih historičara, lingvisti – stranih i talijanskih – iznesena su podrobno u toj studiji. Autor nam najprije iznosi mišljenja romantične škole o postanku i širenju narodne poezije, a onda i ona mišljenja, koja su ovu školu pobijala i koja bi se mogla već i zbog toga nazvati antiromantičnima.

Ovu antiromantičnu tezu (jer romantična se održavala dugo i za vrijeme samog pozitivizma) Toschi misli da najbolje predstavlja Bédierovo rasuđivanje, da je narodna poezija mit. Narod, prema Bédieru, nije nikad ništa stvorio. Narod je samo prihvatao i imitirao ono, što su stvorila kulturna središta. I tobožnje narodne pjesme samo su više manje iskrivljena podražavanja sadržaja ili oblika pisane književnosti, kojima nalazimo uzorke ponajviše u srednjovjekovnoj literaturi.

Ovakvi napadaji na romantične teorije o postanku narodne poezije i njenoj vrijednosti doveli su do raznih pretjerivanja, koja su se morala s vremenom ublažiti. I John Meier sa svojom *Rezeptionstheorie* smatra, da narod ne stvara, nego da on svoju poeziju, muziku, kao i uopće svoju umjetnost, prima od elite. Narod u najboljem slučaju razvija neki sadržaj, varira ga, i nasumce sakuplja pojedine dijelove sad ovdje sad ondje uzete, da bi od njih stvorio nešto, što će se činiti novo. Na taj način narodna umjetnost postaje *gesunkenes Kulturgut*, preuzeta građa, koja propada, kulturna vrijednost, koja je u deklinaciji, čak koja se srozava, pa kažimo slobodno, i koja sahne, gubi svoju životnu snagu. Rad Meiera i njegovih sljedbenika nije se ograničio samo na teoretsko raspravljanje, nego su Meier i njegovi sljedbenici prešli i na raščlanjivanje pojedinih pjesama, koje pripadaju narodnom pjesničkom blagu i u nekom određenom razdoblju (negdje oko 1909.) oni su tvrdili, da mogu pokazati učeni izvor veoma velikom broju njemačkih narodnih pjesama. Kao poseban razvitak

³ *Le origini del teatro italiano*. Torino, 1955, Einaudi.

ovih shvaćanja može se smatrati proučavanje pojave degradacije, kvarenja, raspadanja pojedinih pjesama, koja su izučavana vršili s vrlo tananom analizom. R. Desauer i Funkova u razdoblju između 1928. i 1931. godine.

Davenson je sve te teorije smatrao nepoćudnim za pjesnički folklor i zato nije nikakvo čudo, da su sovjetski učenjaci, koji smatraju folklor činom narodnog stvaralaštva, optužili promicatelje gore iznesenih teorija, da njihova shvaćanja u tom pogledu odražavaju samo neprijateljski stav građanske klase, kojoj ti promicatelji pripadaju, prema nižim narodnim slojevima. Uistinu začuduje, kako kaže Toschi, da pristaše tih nepovoljnih teorija o stvaralačkoj mogućnosti priprostog naroda, građi, koju potjenjuju, koju omalovažavaju, pa čak i koju preziru, posvećuju gotovo čitav svoj život. Takav je na pr. Meier, proučavatelj njemačke narodne poezije. Ali nije prošlo dugo vremena, pa su se uz ova mišljenja pojavila i drugačija. U tom pogledu glavna djelatnost se razvila u dva smjera: prvi je smjer bio onaj, koji je otvoreno napao shvaćanja Bédiera, Meiera ili Naumanna pomoću potanke analize, kojoj je bio cilj da otkrije manjkavosti, zablude, jednostranost i usiljeno uopćavanje takvih shvaćanja: a drugi onaj, u kojemu se razvilo stvaranje novih interpretatorskih formula, koje su bile posljedica primjene glavnih jezičnih, estetskih i folklorističkih teorija na ovaj poseban problem.

S Bédierovim shvaćanjem nije se složio ni njegov sunarodnjak Coirault. Bédier tvrdi, da narod ne stvara, ali Coirault to pobija pitanjem, što znači narod i šta znači riječ stvaranje s obzirom na narodnu poeziju? A ono »silazhenje« kulturnih proizvoda elite k priprostom puku, kako se dešava? Da li je baš istina, da se ta poezija silazeći među narod redovno kvari, propada, sahnje? I zar se povijest tih dviju kultura iscrpljuje samo u onom »silazhenju«, u onom propadanju? Ne susrećemo li se kadikad i sa suprotnim procesom?

Coirault dobro čini, kad pokazuje – misli Toschi – da Bédier, istina, preokreće romantičku tezu naglavce, ali se kreće istim područjem, služi se istim ispraznim pojmovima, koji ne pripadaju stvarnosti i koji su prouzrokovali zbrku ideja u tom pogledu. Od posebnog je značenja Coiraultova raščlamba pojmova »stvaranje« i

»obrađivanje« bilo u narodnoj poeziji, bilo u umjetnoj, i njegovo shvaćanje, da ta dva pojma nisu tako daleka jedan drugome kao što bi se činilo da jesu prema Croceovoj estetici. Oni se u narodnoj poeziji čak i poistovjetuju, jer i u velikoj pisanoj književnosti ima stvaranja samo unutar neke stilističke predaje, a i narodna poezija je neprotumačiva, izdvoji li se iz kruga neke svoje posebne poetike.

Slabo poznavanje takvih problema u nas razlog je, što sam se zaustavio na tom prvom, a svakako i najznačajnijem primolgu u Toschijevoj knjizi. Prelazeći preko više teorija o tim istim problemima, dolazimo do Menéndez Pidalovih misli o narodnoj poeziji. Pošto je podvrgao kritici i stari romantički mit o izvorima i razvitku narodne poezije, kao i ona mišljenja, koja su taj mit pobijala, i pošto je naglasio veliko značenje, koje imaju varijante, koje neprekidno mijenjaju ukupnost, a i pojedine dijelove neke narodne pjesme, on kaže: »Nasuprot modernoj tvrdnji, da je neka narodna pjesma anonimna zato, što se zaboravilo ime njezina autora, mora se priznati, da je anonimna, jer je rezultat mnogobrojnih individualnih stvaranja, koja se sabiraju i isprepleću; njezin autor ne može imati neko određeno ime, njegovo je ime: mnoštvo. Ali u ovom kolektivnom pjesničkom stvaranju nema ničega bezdanoga, nedostiživoga i zagonetnoga. Čudo poetiziranja u zajednici pokazat će se razložito i jednostavno, uvidimo li, da varijante nisu uzaludne nezgode za umjetnost. One su dio pjesničke invencije; one su najviši vrh ljepote, najviši vrh estetske vrijednosti, koji može biti dosegnut ne samo od prvog pjevača, nego i od bilo kojeg drugog kazivača«.

Kroz čitav niz mišljenja i teorija raznih evropskih učenjaka Toschi vodi nit razgovora do one točke, koja mu se čini najvažnija, a tiče se estetske vrijednosti pojedine narodne pjesme. Da li je narodna pjesna na području izražajnih vrednota jednaka ostaloj poeziji? Ili ako nije, u čemu se razlikuje?

Puno značenje tih pitanja osjetilo se već za romantizma, kad se suprostavljalo narodno pjesništvo umjetnom, ali ta pitanja nisu bila valjano postavljena. Tek s Croceom Toschi misli da je estetski problem narodnih pjesama bio uključen u okvir jedne estetske teorije, organske

i potpune. U uskoj vezi s načelima svoje estetike Croce niječe narodnoj poeziji neke posebnosti u tom pogledu. Poezija, misli Croce, ne pozna nikakvih kategorija i kad je poezija, ona je samo poezija. Postoji neka lijepa narodna pjesma, kao što postoji i ružna, i ta onda predstavlja nepoeziju za razliku od one lijepe, koja je poezija. Isto je takvo stanje i u umjetnom pjesništvu, jer tamo, gdje je narodna pjesma poezija ne razlikuje se od umjetne, i na svoj način »grabi i ispunja nasladom«. Razlika će biti među njima samo psihološka. Croce kaže dalje, da narodna pjesma izražava pokrete duše, koji nemaju iza sebe velike napore misli i strasti. Narodna pjesma slika jednostavne osjećaje u jednostavnom ruhu. Visoka umjetna poezija pokreće u nama veliku množinu uspomena, iskustava i t. d. Narodna poezija ne zahvaća tako široke razmjere, da bi došla do cilja, nego k nje-mu stiže kraće i brže.

Svoje misli o svim tim teorijama i shvaćanjima Toschi donosi na kraju studije i svrstava ih pod sedam točaka, od kojih su najzanimljivije druga, četvrta i peta.

U drugoj točki Toschi kaže, da je s raznih strana priznat stvaralački značaj narodne poezije, koji se očituje u duševnoj djelatnosti, koja počinje izborom pojedinih pjesama i koja se neprekidno izražava kroz bezbrojne preinake, razrade, osvježenja, a također i u konačnom izbacivanju svega onoga, što ne odgovara praktičnim i duševnim potrebama zajednice.

U četvrtoj točki autor govori, kako je najvažnija stvar i kako iz toga i proizlazi posebnost jedne narodne pjesme, da ona, ma otkud potjecala, postane naslijeđeni izraz nekog kolektiva, obnavljajući se uvijek ista i uvijek drugačija, svaki put kad je neki pojedinac nanovo pjeva ili je ispunja posebnostima svoga duha. Narodnu poeziju dakle osjećamo kao nužnu dopunu jezika, i dok mu osvjetljava narav, ona ujedno pokazuje i puno njegovo značenje.

U petoj točki Toschi prihvaća Croceovo tvrđenje, da »narodna pjesma izražava jednostavne osjećaje u prikladnom jednostavnom obliku«, bilo da taj način prvotnih osnovnih čuvstava bude ograničen na psihologiju, bilo da bude prenesen i na područje umjetnosti. Svakako ta

je jednostavnost razlogom njezina uspjeha kod priprostog svijeta. I baš toj jednostavnosti pripada najveća zasluga za oblikovanje nekog stilističkog nasljeđa.

Zanimljive su i Toschijeve misli na samom kraju ogleđa, u kojima on daje prijedloge za kritičko izdavanje zbirka narodnih pjesama. Principi pri izdavanju takvih zbirka, prema Toschiju, morali bi biti potpuno suprotni od onih, kojih se drži urednik djela nekog klasika, jer dok su pri izdavanju djela umjetne književnosti varijante, kad ih ima, samo sredstva, da se uglavi onaj pravi izvorni oblik teksta, dotle one u zbirkama narodnih pjesama služe, da bi se utvrdila popularnost neke pjesme kao i njezine mnogobrojne preinake, koje svjedoče o njezinu trajanju u vremenu, njezinoj rasprostranjenosti i broju osoba, koje su je znale. Prikupljanje i proučavanje varijanata značajno je i sa estetskog gledišta, jer se tako pronalazi onaj način jednostavnosti u takvoj pjesmi, kao i svi oblici, koje je ona znala postići za vrijeme svoga postojanja. Poslije toga, misli Toschi, treba da proširimo ispitivanje tako, da otkrijemo, kojim se je putem formirala neka poetika, jer ona u narodnoj poeziji ima mnogo veće značenje nego u umjetnoj. Na taj način vidimo pred sobom posao, djevičanski, opsežan, privlačiv, gotovo sličan neistraženom rudniku, koji će svojim bogatstvom nadoknaditi sve napore istraživača.

Polazeći s ovih postavki, vidimo, kaže Toschi, kako objavljivanje jedne zbirke narodnih pjesama mora biti drugačije, nego je dosad bilo, i kako takav posao iziskuje svladavanje velikog broja teškoća.

Pri ovim Toschijevim mislima, a u vezi s velikim značenjem varijanata u narodnoj poeziji, htio bih da naglasim, kako njihovo istraživanje uistinu predstavlja veoma zanimljiv posao. Razlika između neke narodne pjesme i neke umjetne leži u znatno bogatijem razvijanju ove posljednje. Pokraj toga u raznim varijantama jedne narodne pjesme može se lako otkriti sva njezina životnost, kao i zapaziti one zanimljive točke u njoj, na kojima se pojedini narodni pjevač imao prilike posebno istaknuti. Sadržaj, koji je odabran, i koji je krénuo na put još možda u davnašnja vremena, doživljava svakojake preinake, ostajući veoma često u

suštini isti. Zanimljivo je promatrati, kako narodni pjevač postupa s tim sadržajem u raznim krajevima, kako ga negdje proširuje, a negdje sužava, dovodi gotovo do hermetičnosti. Na drugom sam se mjestu potanje zabavio jednom našom prilično poznatom romancom, kojoj početni stih otprilike glasi: »Vozila se šajka mala barka«.

Na osnovu proučavanja raznih varijanta hrvatske narodne poezije možemo doći do zanimljivih zaključaka o urođenoj čovjekovoj potrebi za umjetničkim stvaranjem, o velikom prilogu, što ga u tom pogledu evropskoj pjesničkoj kulturi prilaze naš čovjek iz puka, a u prvom redu pastir i guslar, ali još više onaj prvi nego ovaj drugi. U našem narodu ima poezije u velikom obilju, pa kad se povede razgovor o njoj, onda redovno osjećamo kako golem posao čeka naše folkloriste.

Prilog, koji nakon netom obrađenog najviše privlači moju pažnju u ovoj Toschijevoj knjizi, svakako je onaj, koji se osvrće na izdanje engleskih i škotskih balada u talijanskom prijevodu. Prevodilac i urednik te knjige je Sergio Baldi.⁴ Uz talijanske prijevode on u toj knjizi donosi balade u izvorniku, a čitavo izdanje popratio je vrijednom studijom i napomenama. Iz ovog Toschijeva prikaza Baldijeva djela doznajemo, da se Baldi i poslije objavljivanja ove knjige vraćao sličnoj temi. Tako u svojoj studiji, gdje je proučavao pjesnički folklor Engleske i Škotske, a koju je objavio god. 1949. u časopisu *Storia e letteratura*. Baldi je najviše balada donio iz Childove zbirke, ali je uzimao pjesme i iz drugih izvora, tako da su odabrani radovi zanimljivi i s povijesno-književnog i s pjesničkog, a i s folklornog gledišta. Svaka je balada popraćena potrebnim bilješkama, koje se odnose ili na njezin sadržaj, ili na njezin uspjeh, ili na pojedine jezične osobine njezina teksta. U predgovoru urednik daje jasnu sliku narodnih balada u Engleskoj i Škotskoj, a u isto vrijeme se osvrće i na njihovu povijest, oblik i metar. Pritom Baldi nije propustio da istakne povezanost – gdje je bilo – engleskih balada s baladama ostalih naroda u Evropi. Usto on je uočio, da i stare pjesme s religio-

znim sadržajem spadaju po svom obliku u balade. Kad sam pred nekoliko godina radio na drugoj knjizi »Hrvatskih narodnih balada i romanca«⁵ i ja sam se kolebao, da li bi pjesme s religioznim sadržajem, većinom iz naših srednjovjekovnih apokrifnih izvora, unio među balade i romance s obzirom na njihov oblik, i najposlije sam – ne znajući za rad nekih engleskih, a poslije i talijanskih stručnjaka – došao do uvjerenja, da veliki broj takvih pjesama zaista spada u balade i romance. Jer zar ova pjesma, zabilježena krajem prošlog stoljeća (god. 1885.) u Svinjaru u Slavoniji, ne nosi sve značajke romance:

*Vezak vezla divica Marija,
baš u bašči pod ružom rumenom,
k njoj dolaze dva mlada anđela.
Al govore dva mlada anđela:
»Boraj tebi, divice Marijo,
bacaj vezak u ružu rumenu,
a iglicu u travu zelenu,
pa ti ajde kroz goru zelenu!«
Podiže se divica Marija
pa otide kroz goru zelenu.*

*Kad je bila u gori zelenoj,
svako joj se drvo uklanjalo,
samo nije sviba i gloginja.
Vrlo kune divica Marija:
»Bog ubio, svibo i gloginja!
Nikakime plodom ne rodila,
ako l' kakim rodom i urodiš,
nikaka te vira ne zobala,
ni ptičica, ni mala dičica!«*

I kako je upućenom čitaču neshvatljivo, kad ovu romancu nalazi u prvoj knjizi velikog Matičinog zbornika pod br. 3, svrstanu ništa manje nego među junačke narodne pjesme. Engleska je suvremena nauka utvrdila, da su i prve engleske narodne balade (XIII. stoljeće) bile religioznog karaktera. Zanimljive su u ovom osvrtnu na Baldijevu knjigu i Toschijeve misli o Robinu Hoodu, glavnom junaku engleskih balada, koga neki učenjaci, a među njima i Baldi, povezuju, već i prema prezimenu, uz nekadašnje svibanjske svetkovine, koje su značile pobjedu magičnih sila. Potvrdu zato nalazimo i u tome što najstarije pjesme o Robinu Hoodu započinju s opisom i slavljenjem

⁴ *Ballate popolari d'Inghilterra e di Scozia*, testo, traduzione, introduzione a cura di Sergio Baldi. Firenze, Sansoni, 1946.

⁵ Olinko Delorko, *Zlatna jabuka*. Izdanje »Zora«, Zagreb, 1956. Vidi pjesme br.: 68, 78 i 101.

mjeseca maja. Uostalom o vezama između Robina Hooda i svibanjskih svetkovina pisao je još u XVII. stoljeću Ritson. Možda bi bilo zanimljivo ispitati i to u kolikoj mjeri Little John, komična figura, koja prati Robina Hooda pri njegovim pothvatima i koja je neka vrsta Robinove lude, slični Budalini Tali, također komičnoj figuri u našim narodnim pjesmama.

I esej, u kome Toschi govori o naricaljkama u talijanskoj narodnoj poeziji, također je vrijedan da bude potanje promotren.

Prema jednoj pjesmi talijanskog umjetnika Pietra Nellija vidi se, da je početkom XVII. stoljeća bio još živ običaj naricanja nad mrtvacem u Lombardiji, a bio je poznat prema drugim izvorima i u napuljskom kraljevstvu, a isto tako i u padskoj dolini, zatim u Toskani, Umbriji i dr. Humanistička i prosvjetiteljska kultura s jedne strane, a crkva s druge, suzbijali su taj zastarjeli običaj, ali on se ipak održavao. Ne može se kazati za nj, da je i danas u Italiji potpuno iščezao. Mnogi misle, da još živi, samo na Sardiniji. Zanimljiv je slučaj s naricaljkama na Siciliji, gdje su Pitriè i Salmone-Marino oko god. 1870. nailazili još na nekim mjestima na njihove tragove, ali gdje nisu mogli više ni jednoj zapisati tekst, a gdje je francuski učenjak Henri Bédarida god.

1917. (željeznička postaja Canicatti) pristupovao slučajno, ne bez iznenađenja, prizoru, kad su narikače došle da prihvaće kovčeg vojnika, koga je vlak vozio u njegov kraj na posljednji počinak. Drugi primjer za postojanje naricaljka na Siciliji u novije doba Toschi nalazi u dvama stihovima jedne pjesme Sirakužanina Salvatorea Quasimoda, poznatog suvremenog talijanskog pjesnika. Osim na Siciliji pogrebna pjesma, odnosno naricanje nad mrtvacem, rašireno je u Kalabriji, Pulji, među albanskim i grčkim kolonijama u južnoj Italiji i još na nekim mjestima. Od narodnih skupina izvan Italije, u kojih još živi narodna pjesma, Toschi spominje Slavene, Germane i Fince. Zanimljiva je, kaže Toschi, životnost pogrebnih pjesama u Rusiji, gdje ih je u najnovije doba nastalo mnogo u vezi s poginulim vojnicima u posljednjem ratu.

Veoma je uspio u ovoj knjizi i Toschijev esej, »Nencija je Lorenzova« u kojemu s uspjehom dokazuje, kako svježi spjev *Nencija da Barberino* pripada glasovitom firentinskom knezu i pjesniku Lorenzu Mediciju (u XV. stoljeću), a ne nekom slabo poznatom pjesniku Giambullariju (iz istog stoljeća), kako bi to htjeli suvremeni talijanski istraživači Cbiari i Marchetti.

Olinko Delorko

TEATRO SERBO-CROATO, a cura di Arturo Cronia, Milano 1956, 232 str.

U Milanu je Nuova accademia editrice u redakciji padovanskog profesora Artura Cronije objavila lijepo opremljenu knjigu *Teatro serbo-croato*¹ o drami Hrvata i Srba od najstarijih vremena do naših dana. Djelo, popraćeno uvodom R. Cantarelle, sadrži Cronijinu veću radnju pod naslovom *Panorama del teatro serbo-croato*, zatim poseban članak o Ivu Vojniću od istoga pisca i talijanski prijevod Vojnovičeve drame *Dubrovačka trilogija* (koji prijevod dobrim dijelom potječe od autorove supruge a djelomično i od samog Vojnovića).

¹ Djelo je izašlo kao prvi svezak treće sekcije u golemoj kolekciji *Thesaurus litterarum*, koja treba da u 140 svezaka obuhvati književnost čitavog svijeta.

Najveći interes za nas predstavlja spomenuta Cronijina studija, pa ćemo se ovdje na njoj zadržati.

Prof. Cronia o našoj knjizi ne piše od jučer. Pretežan dio njegove naučne aktivnosti od nekoliko decenija usredotočen je na izučavanje naše starije, dubrovačko-dalmatinske književnosti, ili točnije na istraživanje odnosa naše starije književnosti prema talijanskoj literaturi. Zato njegove radove s toga područja i karakterizira t. zv. komparativistička metoda, t. j. traženje izvora i uzora, čime se i naša nauka o književnosti podosta bavila. Takva metoda zajedno s njegovim shvaćanjem originalnosti književnih djela dovela ga je do već poznate njegove teze, da je naime dubrovačko-dalmatinska književnost samo imitacija, bližeda minija-